

**O`ZBEKISTON RESPUBLIKASI QISHLOQ VA SUV
XO`JALIGI VAZIRLIGI**

**TOSHKENT DAVLAT AGRAR UNIVERSITETI
NUKUS FILIALI**

**«QISHLOQ XUJALIGINI MEXANIZATSYALASHTIRISH»
KAFEDRASI**

«HAYOT FAOLIYATI XAVFSIZLIGI »

fanidan

M U S T A Q I L I S H I

**MAVZU: PAXTASHILIKDA MEXANIZATSIYALASHTIRILGAN DALA
ISHLARINI BAJARISHDA MEHNAT XAVFSIZLIGI.**

Bajargan:

Qayipnazarob B.

Qabullagan:

katta uqituvchi. S.K. Abdullaev

NUKUS – 2014

Mavzu: Paxtashilikda mexanizatsiyalashtirilgan dala ishlarini bajarishda mehnat xavfsizligi.

R e J A :

1. Kirish. Mehnat xavfsizlik asoslari
2. Paxtachilik kompleksidagi traktorlar konstruktsiyasga qo`yiladigan xavfsizlik talablari
3. Mashinalarga servis xizmat ko`rsatishda va ularni ishga tayyorlashda xavfsizlik chora-tadbirlari
4. Organik o`g`itlar solishda xavfsizlik choralari
5. O`simliklarni kimyoviy muhofaza qilishdagi texnik vositalardan foydalanishda xavfsizlik choralari
6. Paxta yig`ib-terib olish mashinalarini ishlatishda xavfsizlik chora-tadbirlari

1. Kirish. Mehnat xavfsizlik asoslari

Hozirgi kunda paxta etishtirish va yig`ib-terib olishda yangi yuqori unumli mashina-traktor agregatlari, o`simliklarni kasallik va zararkunandalardan muhofaza qilishning kimyoviy vositalari joriy qilinmoqda hamda ishlatilmokda, ishlarning turi, demak, mehnat vositalari ko`p almashtirilmoqda. Bunday sharoitlarda xavfsizlik texnikasi talablarining ozgina buzilishi ham xavfli vaziyat paydo qilib, baxtsiz hodisalarga olib kelishi mumkin.

Mehnat muhofazasining eng muhim vazifalaridan biri ishlovchi kishilarning xavfsizligini ta`minlashdan iborat. Mehnat xavfsizligi - mehnat sharoitlarining shunday holatiki, unda ishlovchilarga xavfli yoki zararli ishlab chiqarish omillari ta`sirining oldi olingan bo`ladi.

Har qanday ishlab chiqarish jarayonida fizik yoki kimyoviy xavfli ishlab chiqarish omillari bo`ladi, ularning odamga ta`sir etishi shikastlanishga olib kelishi mumkin. Fizik xavfli ishlab chiqarish omillariga quyidagilar: mashina agregatlarining aylanadigan elementlari (tasmalar, zanjirlar, shesternyalar va h.k.), harakatlanayotgan avtomobil, traktor yoki boshqa mashinalar kiradi.

Kimyoviy xavfli ishlab chiqarish omillariga ishlayotganlar organizmiga pestitsidlar, mineral o`g`itlar yoki boshqa kimyoviy moddalar ta`sir etganida vujudga keladi. Bu omillarning ta`siri texnologik jarayonning xususiyatiga, mehnat jarayonining tashkil etilishiga, mashina-traktor agregatlarining tuzilishiga bog`liq. Xavfli ishlab chiqarish omillari ochiq yoki yashirin bo`lishi mumkin. Ochiq xavfli ishlab chiqarish omillari — bular ko`rinadigan, eshitiladigan tashqi belgilari bor omillardir. Yashirin xavfli ishlab chiqarish omillari mashina, mexanizmlarda muayyan sharoitlarda avariya holatiga olib keladigan nuqsonlar.

2. Paxtachilik kompleksidagi traktorlar konstruksiyasga qo`yiladigan xavfsizlik talablari

Paxtachilik kompleksida ishlatiladigan traktorlar va qishloq xo'jaligi mashinalari GOST 12.2.019-86, GOST 12.2.111-85 talablariga, shuningdek «Traktor va qishloq xo'jalik mashinalarining tuzilishiga doir sanitariya qoidalari» № 4282-87 ga muvofiq holda loyihalalanadi va tayyorlanadi.

Xo'jalikka, ijarachi jamoalarga, fermer xo'jaliklariga va boshqa qishloq xo'jaligi tashkilotlariga keladigan barcha traktor va murakkab qishloq xo'jaligi texnikasi mexanizatorlarning mehnat sharoiti normal va xavfsiz bo'lishini ta'minlashi kerak.

Paxtachilikda ishlatiladigan barcha g'ildirakli traktorlarning kabinalari qattiq karkasli bo'ladi, u mashina ag'darilganda mexanizatorni shikastlanishdan saqlaydi. O'rindiqlarda tasmalar bo'lishi, shuningdek, uzatmalar qutisida tezlik ulangan holda dvigatelni ishga tushirishning blokirovka qurilmasi ham mexanizatorning xavfsizligini oshiradi.

Kabina ventilyatsiya, yoritish sistemasi, peshoyna va orqa oynalarini tozalagichlar, yumshoq, tagida prujinasi bor, mexanizatorning vazni hamda bo'yiga qarab rostlanadigan o'rindiq bilan ta'minlangan bo'lishi kerak. Hozirgi traktorda dvigatelni ishga tushirish uchun elektrostarter, rul boshkaruvining mexanizmida esa — gidravlik kuchaytirgich bo'lishi lozim.

Traktorlarda xavfsiz ishlash ularning texnik holatiga bog'liq. Traktor ishlatilishga doir qo'llanma talablariga mos kelsa, shuningdek u rostlash mexanizmlari, uzellar, asboblari, to'siqlar, signalizatsiya va yong'inga qarshi vositalar bilan to'liq jihozlangan bo'lsagina bunday traktor texnik jihatdan yaroqli va xavfsizlik texnikasi talablariga javob beradigan hisoblanadi.

Traktor dvigatelidan yoqilg'i, moy, suv tommasligi kerak. Traktorlarning kabinalari yaroqli bo'lishi lozim. Kabinaning peshoynasi, orqa va yon oynalarida darzlar bo'lmasligi hamda oyna toza (tiniq) bo'lishi kerak.

Kabina eshiklarining qulflari o'z-o'zidan ochilib ketmaydigan va qulflanib qolmaydigan bo'lishi lozim. Mashina, qurollarning ishchi organlarini boshqarish richaglari va tepkilari oson siljiydigan va zaruriy holatda to'xtatib qo'yish mumkin bo'lishi kerak.

Tormozlanish qurilmasi shunday rostlangan bo'lishi kerakki, pedal (tepki) bosilgan holatda barcha g'ildiraklar bir vaqtda tormozlansin. G'ildirakli traktorlarning va traktor poezdlarining tormozlash qurilmalari boshlang'ich tezlik 20 km/s bo'lganda quruq beton yo'lda tormozlanganda darhol to'xtashini ta'minlaydigan bo'lishi zarur (1-jadval).

.1-jadval

Tormoz yo'lining uzunligi

Traktorning massasi, t	Tirkamasiz, m	Tirkama bilan, m	Tirkama bilan, m
4	6,0	6,5	7,5

To'xtatib qo'yish tormozi traktorni yoki mashina-traktor agregatini 36% (20°) gacha bo'lgan qiyalikda yaxshi tutib turishi kerak.

Tormozlash qurilmalarining samardorligi tormoz kameralarining erkin yoki to'liq yo'li qanchaligiga qarab aniqlanadi, ular traktorni ishlatishga doir qo'llanmada traktor zavodi ko'rsatgan qiymatlardan ortib ketmasligi lozim. Agar MTZ-80X traktorda tormoz pedallarining erkin yo'li 70-90 mm, T-28X4M traktorida esa 50-80 mm bo'lsa, tormozlar ishonchli hisoblanadi.

Traktorlarning rul boshqarmasi sistemasida quyidagilarga ruxsat etilmaydi:

- gidrokuchaytirgich sistemasidagi moyda ko'pik hosil bo'lishiga;
- saqlash klapanini rostlashning buzilishiga;
- bo'ylama va ko'ndalang rul tortqilarining va ular detallarining nosozliklariga (4 g'ildirakli traktorlarda);
- burish valining o'q bo'yicha ko'p siljishiga;
- chervyak-sektor ilashmasida tirqishning katta bo'lishiga;
- dvigatel ishlayotganda traktor rul chambaragining 25° dan ortiq burilishiga;
- rul chambaragi yuritmasi kardan muftalarining birikmasida lyuft katta bo'lishiga (2-jadval).

.2-jadval

G'ildirakli traktorlar rul bopharuvvning holati

Traktorning markasi	Erkin yo`li, grad.		Qo`yiladigan kuch, N (kg/s)	
	Nomin.	Ruxsat etil.	Nomin.	Ruxsat etil.
T-2 8x4 va uning modifikatsiyalari	3-5	20	20-30	50
MTZ-80x va uning modifikatsiyalari	3-5	20	10-20	40

Yurish qismi nosoz bo`lgan traktorlarni ishlatishga pyxcat berilmaydi. G`ildiraklar gupchakka yaxshilab mahkamlanadi. Shinalardagi bosim ishlatishga doir texnik qo`llanmada belgilangan qiymatlarga mos bo`lishi kerak (3-jadval).

3-jadval

Traktorlar shinalaridagi bosim

Traktorning markasi	Erkin yo`li, grad.		Qo`yiladigan kuch, N (kg/s)	
	Nomin.	Ruxsat etil.	Nomin.	Ruxsat etil.
MTZ-80xva uning modifikatsiyalari	0,14-0,25	1,4-2,5	0,1-0,17	1,0-1,4
T-28x4 va uning modifikatsiyalari	0,14-0,34	1,4-3,4	0,08-0,20	0,8-2,0

Kuch uzatmalari nosoz traktor ishlatishga qo`yilmaydi. Ishlatish muftasi bir me`yorda ulanishi, to`liq burovchi momentni uzatishi va uzishi kerak. Uzilgan holatda muftaning shataksirashiga yo`l qo`yilmaydi. Uzatmalar qutisida uzatmalar oson, g`ichirlamay ulanishi va o`z-o`zidan uzilishi lozim.

Elektr uskunarlar dvigatelning, starter, yoritilishi va signalizatsiyaning normal ishlashini ta`minlashi kerak. Tovush signali, burilish ko`rsatkichlari, stop-signal, gabarit chiroqlar yaxshi ishlashi lozim. Traktorning tirkama ilmog`idagi va tirkamadagi teshiklar cho`ziq (suyri) shaklda bo`lishi zarur. Shtir shplintlangan bo`lishi, uning mustahkamligi esa tortiladigan yukka mos bo`lishi lozim. Gidrosistemaning shlanglari zich ulanishi va gidrosistemadan moy tommaydigan bo`lishi kerak.

3. Mashinalarga servis xizmat ko`rsatishda va ularni ishga tayyorlashda xavfsizlik chora-tadbirlari

Traktorlarga va murakkab qishloq xo`jaligi mashinalariga dala yoki statsionar sharoitlarda, servis xizmat ko`rsatish stantsiyalari yoki punktlar servis xizmat ko`rsatadi. Dala sharoitlarida texnik xizmat ko`rsatishni, odatda mexanizatorning o`zi tekis, gorizontal maydonchada bajaradi, bunda, ayniqsa, paxta yig`im-terimi davrida yong`inga qarshi xavfsizlik choralariga rioya qilish lozim.

Texnik xizmat ko`rsatish uchun mashina-traktor agregatini to`xtatish, qishloq xo`jaligi mashinasi yoki uning ishchi organlarini erga tushirish, shundan keyin dvigatelni o`chirish kerak. G`ildiraklar ostiga mustahkam tirgak, qishloq xo`jaligi mashinasining ramasi ostiga esa zavod instruktsiyasidagi ko`rsatmaga muvofiq taglik yoki domkrat qo`yish kerak. Domkrat yoki tagliklar erga botib ketmasligi uchun ular yassi taxta yoki g`o`lachalar ustiga o`rnatiladi. Ana shunday tayyorgarlik ko`rilgandan keyingina texnik xizmat ko`rsatish ishlarini bajarishga kirishish mumkin. Kabina va uning elementlarining texnik holatini tekshirishda eshik qulflarining yaxshi ishlashiga ishonch hosil qilish kerak. Kabinada ochiq teshiklar va tirqishlar bo`lmasligi lozim, chunki ulardan chang kiradi va havo ifloslanadi.

Akkumulyator batareyalariga qarashda elementlar tiqinlaridagi ventilyatsiya teshiklarini tozalash zarur. Akkumulyator batareyalaridagi elektrolit sathini tekshirishda olovdan foydalanish taqiqlanadi. Tozalash va boshqa ishlarni bajarishda teriga elektrolit tushishidan ehtiyot bo`lish lozim, chunki u terini kuydirishi mumkin. Elektrolitni olish va quyish uchun rezina nokdan foydalaniladi.

Gidravlik osma sistemaning shlanglarini ajratishda, avvalo, qishloq xo`jaligi mashinasi yoki uning ishchi organlari erga tushirilganligiga ishonch hosil qilish kerak. Gidrosistema bosim ostida bo`lganda uning truboprovodlari bir-biridan ajratilganda, mashina yoki uning ishchi organlari shu zahotiyoq erga tushganda baxtsiz xodisa yuz berishi mumkin. Mashinalarning haqiqiy texnik holatlari haqida ishonchli axborot diagnostika yordamida olinadi. Mashinani ajratish-yig`ish,

detallarini olishda (qo'yishda), shuningdek diagnostika vaqtida detal va mexanizmlar sozlovchi ustani, slesarni yoki mexanizatorni shikastlashi mumkin. Turli xil saqlovchi muftalarning yaroqliligi va ishonchliligi mexanizatorning xavfsizligi uchun katta ahamiyatga ega.

Mufganing prujinasini oxirigacha tortish yaramaydi, chunki u zarur hollarda ishlamay qolishi mumkin, bunda mexanizm sinishi va mexanizatorni jarohatlashi mumkin. Yig'im-terim mashinalariga ekin maydonidan chekkaroqda, tekis gorizontal maydonchada texnik xizmat ko'rsatiladi. Bunda dastlab mashinaning ishchi organlarini ishga tushirish, tezliklarni ulash mexanizmi richagini neytral holatga qo'yish va dvigatelni o'chirish lozim. Mashinani, albatta, tormozlash va zarur hollarda g'ildiraklar ostiga tirgaklar qo'yish lozim.

Paxta terish yoki ko'rak yigish mashinasini saqlab qo'yishga tayyorlashda bunkerning simturini tozalash uchun oyoq tagiga maxsus tayyorlangan mustahkam tagliklar qo'yiladi. yonilgi yoki surkov materiallari dalada emas, balki maydon chekkasida yoki mashina yuradigan yo'lda quyiladi. Quyish vaqtida to'kilgan yoqilgi yoki moy eski latta bilan artib olinadi.

Texnik xizmat ko'rsatishga doir barcha ishlar bajarilgandan keyin mashinaning salt ishlayotgan paytda ishchi organlari va mexanizmlari tekshirib ko'riladi. Dvigatelni ishga tushirishdan oldin kardan vallarning to'siqlari, himoya g'iloflari va to'siqlar borligi va ularning yaroqliligiga ishonch hosil qilish zarur. Mashinaning aylanuvchi qismlarida asbob qolib ketmaganligi ham tekshirib ko'riladi. Uzatmalarni almashtirish richagi neytral holatga qo'yilganligi tekshirib ko'rilgach, dvigatel ishga tushiriladi.

Mashinaning ishchi apparatlari va boshqa ishchi organlarini yurgizib yuborish uchun traktorning quvvat olish valini ishga tushirishdan oldin, shuningdek, harakatlanishni boshlashdan oldin yaqin atrofda odamlar yo'qligiga ishonch hosil qilish, ogohlantiruvchi tovush signali berish lozim. Joyidan qo'zg'atishda mashinani sekin, sakratmasdan qo'zg'atish kerak. Burilishlarda tpaktor yoki mashina ag'darilib ketmasligi uchun uni past uzatmadarda burish kerak.

Rejadagi servis xizmat ko'rsatish oldidan o'simliklarni kimyoviy muhofaza qilish, mashinalar va uskunalarni, albatta, dezinfektsiyalab zararsizyaantirish lozim. Zahar ximikatlar tashiladigan transport vositalari, shuningdek, changlagich-purkagichlar oyda kamida ikki marta zararsizlantiruvchi vositalar 10 % li DIAS, 2 % li xlorli ohak sepib zararsizlantiriladi. Zararsizlantiruvchi vositalar ochiq havoda maxsus jihozlangan maydonchalarda sepiladi. Maydonchalarda yuvish vositalari tayyorlash uchun idishlar, vodoprovod, shlang, zararsizlantiruvchi va yuvish vositalari bo'lishi kerak.

4. Organik o'g'itlar solishda xavfsizlik choralari

Organik o'g'itlar bilan ishlashda mexanizatorning xavfsizligi asosan mashinani ishlatishdagi xavfsizlik talablariga rioya qilishga bog'liq. O'git sochgichlarning ishchi organlari traktorning quvvat olish validan harakatga keltiriladi. Ishni boshlashdan oldin boltlar birikmalarni tekshirib ko'rish, reduktorda surkov moyi borligini, transportyor zanjirlarining tarangligini tekshirish va kardan valni qo'lda aylantirib, yuritma mexanizmlarda qisib (tishlashib) qoladigan joylar yo'qligiga ishonch hosil qilish kerak. Shundan keyin mashinani salt ishlatib, sochgichning ishlashi tekshirib ko'riladi. Tormoz sistemasi soatiga 20 km tezlikda tekshiriladi, bunda tormoz yo'li 7,5 m dan ko'p bo'lmasligi lozim. Ishlayotgan vaqtda traktor mashina o'qiga nisbatan 40°dan ortiq bo'lmagan burchakka og'masligi, quvvat olish vali ulangan holatdagi eng ko'p burilish burchagi 15° dan ortiq bo'lmasligi kerak.

Mashina kuzovini yuklashda, ayniqsa, ehtiyot bo'lish, mashinaga o'g'it bilan birga qattiq narsalar (tosh, taxta va h.k.) tushib qolmasligini kuzatib turish lozim, chunki ular mashinani sindirishi va kishilarni jarohatlashi mumkin. Mashina ishlayotgan vaqtda sochuvchi organlari yaqinida, shuningdek sochgichning kuzovida turishga ruxsat etilmaydi. Qovushib qolgan mineral o'g'itlarni maydalash uchun maydalagichlardan foydalanishda mashinadan traktorga yoki rotorga keladigan barcha uzatmalarning to'siqlari borligiga, g'iloqlari yaxshi mahkamlanganligiga ishonch hosil qilish lozim. Ayniqsa, pichoqlar, elaklar, ishchi

organlarining yaxshi mahkamlanganligini diqqat-e'tibor bilan tekshirib ko'rish kerak. Mashina ishlayotgan vaqtda aylanayotgan rotor ro'parasida turish yaramaydi.

Agar maydalagich elektr yuritmadan ishlaydigan bo'lsa, u holda kabelning nolga ulanadigan simini yaxshilab tekshirib ko'rish zarur. Ta'minot kabelini transport vositalari o'tishi mumkin bo'lgan joylardan o'tkazish yaramaydi.

5. O'simliklarni kimyoviy muhofaza qilishdagi texnik vositalardan foydalanishda xavfsizlik choralari

O'simliklarni kimyoviy muhofaza qilish uchun ishlatiladigan mashinalar (OVX-28A, OShU-50 va boshqa.) mavsum boshlanish oldidan sozlanadi, ishchi organlari (changlatgichlar) rostlanadi, neytral suyuqlik (suv, bur eritmasi)dan foydalanib, ish holatida sinab ko'riladi va shaxsiy muhofaza vositalarida ishlash haqidagi qisqacha yozuvlar tiklanadi.

Traktorchi pestitsidlar bilan ishlashdagi xavfsizlik choralarini va zaharlanganda birinchi yordam ko'rsatish qoidalarini o'rganib olgandan keyingina ishlashga ruxsat etiladi. Purkagichning idishiga pestitsid to'ldirishda shamolga teskari tomonda turish zarur. Pestitsidlar terining ochiq joylariga tekkanida uni darhol paxta bilan artib tozalash, so'ngra shu joyni sovunli suv bilan yuvish lozim. Mexanizmlar ishlayotgan vaqtda boltli birikmalarni, sal'niklarni, zichlagichlarni, magistralni tortib qo'yish taqiqlanadi. Idishlarning qopqoqlarini ochish, saqlagich va reduksion klapanlarni ochish, manometrlarni burab chiqarish taqiqlanadi. Aerosol generatori ishga tushirilayotganda va to'xtatilayotganda uning soplosi oldida turish mumkin emas.

Traktorchi shaxsiy gigiena qoidalariga qat'iy rioya qilishi zarur. Ishlayotgan vaqtda chekmaslik va ovqat emaslik kerak. Ovqat eyishdan oldin, shuningdek, smena tugagandan so'ng qo'l, oyoqlarni yuvish va og'izni chayish lozim. Korjomani uyga olib ketish mutlaqo taqiqlanadi. Uni quyidagi tartibda echish kerak. Dastlab rezina qo'lqoplar (echmasdan turib) zararsizlantiruvchi eritmada (suvsizlantirilgan sodaning-5 % li eritmasida), so'ngra suv bilan yuviladi. Keyin bosh kiyim, ko'zoynak, respirator, etik, kombinezon echiladi. Shundan so'ng

qo`lqoplar yana yuviladi va ular ham echiladi. Korjoma maxsus xonada saqlanadi. Mashinalar eritmalar bilan yuvilgandan keyin alohida maydonchada saqlanadi. G`o`zaga dori purkash ishlarini shamol bo`lmayotgan vaqtda va faqat ertalab yoki kechkurun bajarish kerak: chunki kun issiq paytda bug`lanish kuchayadi, shaxsiy muhofaza vositalari va korjomadan foydalanish qiyinlashadi hamda zaharlanish xavfi kuchayadi. Ishlov berilgan dala chekkalariga biridan ikkinchisiga o`tilayotganda ko`rinib turadigan oraliqda «Ishlov berilgan, zahar» degan xavfsizlik belgilari qo`yib chiqiladi.

6. Paxta yig`ib-terib olish mashinalarini ishlatishda xavfsizlik chora-tadbirlari

Paxta terish mashinalari. Mashinalarda ishlashga maxsus tayyorgarlikdan o`tgan, xavfsizlik texnikasidan yo`l-yo`riq olgan va mexanik haydovchi guvohnomasi bor shaxslargagina ruxsat etiladi. Ishni boshlashdan oldin mashinaning yaroqliligiga ishonch hosil qilib, barcha aylanuvchan qismlarning yaxshi mahkamlanganligini, himoya g`iloflari va to`siqlarning bor-yo`qligini tekshirib ko`rish lozim.

Texnik xizmat ko`rsatish vaqtida dvigatel yuklangan bo`lishi, bunda uzatmalarni almashtirish qutisining richagini neytral holatga, orqa quvvat olish valining richagini esa oldingi chekka holatta o`rnatish, birlashgan pedallarni oxirigacha bosish va ularni tormoz zashelkasi bilan mahkamlab qo`yish kerak. Kiyim tanaga zich yopishib turishi, eng qaytarmasidagi va boshqa barcha tugmalarni qadash, kamzul yoki ko`ylakni shim ichiga tikish, sochni bosh kiyim ostiga olish, poyabzal oyoqdan tushib qolmaydigan bo`lishi, oyoq kiyim tasmalari taqilgan va shalviramagan bo`lishi lozim. Qabul qilish kameralari va terish apparatini faqatgina o`chirilgan holatdagina tozalash kerak. Shpindellarni o`t-o`landan cho`tka bilan tozalahda, ayniqsa, ehtiyot bo`lish lozim. Oldingi barabanlarni oldindan, orqadagi barabanlarni orqada turib tozalash zarur. Agar cho`tka barabanlar orasiga tushib tortilsa, uni tutib qolishga urinmaslik, darhol qo`yib yuborish kerak. Texnik xizmat ko`rsatishda yoki dalada ta`mirlash vaqtida dvigatelni o`chirib qo`yish zarur. Quruq, lekin shamol bo`layotgan havoda

ishlaganda himoya ko'zoynagini taqish lozim. Harakatni boshlashdan yoki apparatlarni ishga tushirishdan oldin ogohlantiruvchi signal berish kerak. Mashinadan tushishdan oldin uzatmalarning almashtirish richagini neytral holatga keltirish, mashinani tormozlab qo'yish kerak. Mashina harakatlanayotganda rul chamberagini qo'yib yuborish yaramaydi. Harakat vaqtida yoki ishlayotganda mashinada begona shaxslar bo'lmasligi kerak. Traktorning tutun chiqadigan trubasida uchqun so'ndirgich va to'siq g'ilof o'rnatilgan bo'lsa, ishlashga ruxsat etilmaydi. Yonilgi bakidan va moy yo'llaridan yoqilg'i oqishiga yo'l qo'yib bo'lmaydi. Mashinada yaroqli va to'ldirilgan o't o'chirgich hamda belkurak doimo bo'lishi zarur. Ish vaqtida va mashina yaqinida chekish taqiqlanadi. Bunkerni ag'darayotgan vaqtda uning ostida turish, shuningdek ko'tarilgan bunker tagida ishlash yaramaydi. Elektr simlarning butunligini tekshirib turish, ochilib qolgan va klemmadan uzilib qolgan simlarni izolyatsiya lentasi bilan o'rash lozim. Bunda ishlayotganda mashinaning elektr yoritgichi yaxshi ishlaydigan bo'lishi kerak. Mashinani traktorga qo'shish va undan ajratish qoidalariga qat'iy rioya qilish zarur. Montaj ustunchalari o'rnatilgandan va traktor g'ildiratib chiqarilgandan keyin mashinada xech qanday ish bajarmaslik kerak.

Ko'sak chuvish mashinalari. Mashina traktorch-mashinistning signalidan keyingina ishga tushirilishi kerak. Nosozliklarni bartaraf etish yoki texnik xizmat ko'rsatish va ta'mirlash ishlarini traktorning dvigateli o'chirilgandan keyingina bajarish lozim. Chang yutuvchi barabanlar sirtini ifloslagan tolalardan maxsus metall cho'tka yordamida tozalash kerak, bu chutka ko'sak chuvish mashinasiga qo'shib beriladi. Bunda barabanlarni juda ehtiyot bo'lgan holda qo'l bilan teskari tomonga aylantirish zarur. Nosozliklar aniqlangan vaqtda tozalanadigan ko'sak uzatishni darhol to'xtatish, so'ngra mashinani o'chirish kerak. Ko'sak yoki paxta bilan birga mashinaga begona narsalar tushmasligini kuzatib turish lozim. Ko'sak chuvish mashinasi ishlayotgan joyda qumli yashchik, belkurak, suvli bochka va chelak bo'lishi zarur. Traktorda uchqun so'ndirgich o'rnatilgan bo'lishi kerak.

Quyidagilar: mashina ishlayotgan joyda, paxta saqlanadigan joylarda chekish, mashina ishlayotgan joyda yonuvchi va surkov materiallarini saqlash, dvigatel ishlayotgan vaqtda traktorga yoqilg'i qo'yish mutlaqo taqiqlanadi. Ko'sak

chuviladigan va ko'sak chuvish mashinasi o'rnatiladigan joy tekis, qurigan o't-o'lanlardan tozalangan bo'lishi lozim. Bu maydonchani vaqt-vaqti bilan tozalab turish, ko'sak po'choqlari va chiqindilar to'planishiga yo'l qo'ymaslik kerak. Ko'sak chuvish mashinasini dala sharoitida remont qilish va texnik xizmat ko'rsatishda dekani yuqoriga ko'tarilgan holatda tayanch ustun bilan qotirib qo'yish lozim. Ish organlarini qo'l bilan aylantirish zarurati tug'ilganda xizmat qilayotgan barcha shaxslarga ogohlantiruvchi signal berilgandan keyingina aylantirishni boshlash kerak.

Paxtani qop-qanorsiz tashish uchun tirkamalarni ishlatishda xavfsizlik chora-tadbirlari. Tirkamalarni ishlatishda quyidagilar: tirkama ustida odamlarni tashish, traktor dvigateli ishlab turganda, traktor va tirkamani tormozlamay turib tirkamani remont qilish, tirkama platformasi ko'tarilgan holatda, uni tirgakka joylashtirmay turib remont ishlarini bajarish, platforma ko'tarilayotganda yoki tushirilayotganda uning tagida turish, terish, ortish mashinalari va boshqa mexanizmlardan to'kiladigan yuklarni tirkamaga ortishda tirkama kuzovida turish, paxta to'ldirilgan tirkama yaqinida chekish, o't yoqish, tirkama platformasi nosozligida undan foydalanish, massasi tirkamaning belgilangan yuk ko'tarishidan ortiq bo'lgan yuklarni tashish mutlaqo taqiqlanadi.

A D A B I Y O T L A R:

1. I.A.Karimov «O`zbekiston iqtisodiy isloxlarni chuqurlashtirish yo`llari», Toshkent. « O`zbekiston », 1995 y.
2. O`zbekiston Respublikasining konsituttsiyasi. Toshkent. «O`zbekiston», 1992 y.
3. Gayupov X.E. Mehnat muhofazasi. Toshkent. «Mehnat», 2000 y.
4. Muravey L.A. Bezoposnost` jiznedeyatel`nosti. Uchebn.posobie. M. Izd. YuNTI. 2002 g.
5. Gayupov X.E. Mehnat muhofazasi. Toshkent. «Milliy entsiklopediyasi», 2004 y.
6. M.Tojiev, I.Ne`matov, M.Ilxomov «Favqulodda vaziyatlar va fuqaro muxofazasi». Toshkent. 2002 y.
7. Qishloq xo`jaligini isloxlarni chuqurlashtirishga doir qonun va me`yoriy xujjatlar to`plami. Toshkent. «Sharq», 1998 y.
8. O`zbekiston Respublikasining mehnat kodeksi. Toshkent. «Adolat», 1996 y.
9. Belyakov.G.I Oxrana truda. M. «Agropromizdat», 1990 g.
10. Zaytsev V.P. i dr. Oxrana truda v jivotnovodstve. M. «Kolos», 1981 g.
11. Gayupov X.E. Hayot faoliyoti xavfsizligi. Toshkent. «Yangi asr avlodi», 2007 y.